

บทคัดย่อ

โครงการ “แนวทางการใช้ประโยชน์จากป่าสาकुที่ยั่งยืนในพื้นที่ป่าพรุสิรินธรโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำโป๊ะซามา หมู่ที่ 8 ตำบลปาสะหมัส อำเภอสุไหงโก-ลก จังหวัดนราธิวาส” มีวัตถุประสงค์การวิจัย 4 ประการ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาปริมาณและมูลค่าจากการใช้ประโยชน์ต้นสาकुในรอบปีของบ้านลุ่มน้ำโป๊ะซามา ตำบลปาสะหมัส อำเภอสุไหงโก-ลก จังหวัดนราธิวาส 2) เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ป่าสาकुจากอดีตจนถึงปัจจุบัน 3) เพื่อศึกษานวัตกรรม ในการใช้ประโยชน์จากต้นสาकुให้เพิ่มมูลค่าและเป็นรายได้ให้กับชาวบ้านลุ่มน้ำโป๊ะซามา ตำบลปาสะหมัส อำเภอสุไหงโก-ลก จังหวัดนราธิวาส 4) เพื่อหาแนวทางและวิเคราะห์ปัจจัยเอื้อต่อการใช้ประโยชน์จากป่าสาकुที่ยั่งยืนโดยชุมชนมีส่วนร่วม

กระบวนการวิจัย ดำเนินการโดยศึกษาการเปลี่ยนแปลงทรัพยากรป่าลุ่มน้ำสาकुของชุมชนบ้านลุ่มน้ำโป๊ะซามา ศึกษาวิถีการพึ่งพาทรัพยากรป่าลุ่มน้ำสาकुของชุมชนบ้านลุ่มน้ำโป๊ะซามา ทดลองการยืดอายุการใช้งานของต้นสาकु การขยายพันธุ์สาकुเพื่อเพิ่มปริมาณสาकुในธรรมชาติ การทดลองแปรรูปแปรงสาकु การประชาสัมพันธ์และเผยแพร่โครงการวิจัยฯ เพื่อการอนุรักษ์ป่าลุ่มน้ำสาकु

ผลการวิจัย พบว่า ทิศเหนือและทิศตะวันตกของหมู่บ้านลุ่มน้ำโป๊ะซามาเป็นผืนป่าพรุโตะแดงขนาดใหญ่ ที่มีความอุดมสมบูรณ์ทั้งพืชและสัตว์ป่านานาชนิด รวมถึงต้นสาकुที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและผู้คนนำไปปลูก จะมองเห็นกระจุกกระจายอยู่ทั่วไป ส่วนทิศตะวันออกเป็นทุ่งนา จะมีต้นสาकुหลงเหลืออยู่บางส่วน และทิศใต้จะมีต้นสาकुตามแนวที่ลุ่มด้านหลังของหมู่บ้าน แต่ปัจจุบันมีน้อยลงเรื่อยๆ จากการขุดคลองและทำลายแนวป่าสาकु ยกร่องปลูกยางพาราและปาล์มน้ำมัน

การพึ่งพาป่าลุ่มน้ำสาकुของชุมชนบ้านลุ่มน้ำโป๊ะซามา ใบสาकु ใช้เย็บเป็นตับสาकुมุงหลังคา ใช้ห่อขนม แปรงสาकुที่สกัดได้จากลำต้น นำมาทำเป็นอาหารคาวหวาน เป็นอาหารของสัตว์ เช่น เป็ด ไก่ ปลา ฯลฯ เลี้ยงตัวงูเพื่อเก็บตัวอ่อน เปลือของลำต้นสาकुใช้ทำเชื้อเพลิง ปลูกพืชทำสะพาน ทำกระถางต้นไม้ รากสาकुเป็นยาสมุนไพรใช้รักษาโรคความดัน รักษาโรคเรื้อรัง น้ำเลี้ยงสาकुใช้ทำกาบติดกระดาษ ยอดอ่อนของสาकु ใช้ทำอาหารเป็นเครื่องเคียงในงานแต่งงานของชาวมุสลิม

ชุมชนลุ่มน้ำโป๊ะซามีชื่อเสียงเป็นแหล่งตับสาकु ที่มีการเย็บอย่างสวยงาม มีประสิทธิภาพ มีความคงทนต่อการใช้งาน ชาวบ้านส่วนหนึ่งมีอาชีพในการเย็บตับสาकुขายมาหลายชั่วอายุคนและถ่ายทอดภูมิปัญญาสืบต่อกันมา ตั้งแต่การเลือกต้นสาकुในขนาดที่เหมาะสมต่อการเก็บใบ วิธีการตัดกิ่งสาकुและเหลือไว้เพื่อแตกยอดใบใหม่ การรักษาต้นไม้นั้นชนิดอื่นเพื่ออนุรักษ์ไว้เป็นวัตถุดิบในการเย็บตับจากสาकु เช่น ไม้ไผ่ ต้นคล้า ฯลฯ องค์ความรู้ในขั้นตอนการเย็บและเก็บรักษาตับจากสาकु

การทดลองยืดอายุการใช้งานของตับสาकुใน 4 วิธี คือ แบบทิ้งไว้ตามธรรมชาติ แบบแช่น้ำแบบแช่ดินเหนียว และแบบแช่ในสารเคมี พบว่าการใช้สารเคมีจะให้ผลในเรื่องของรูปทรง สี สัน ความมันเงาของใบสาकुที่มีกว่า รองลงมาคือการแช่ดินเหนียว แต่ทั้งนี้ ต้องทิ้งระยะเวลาเพื่อดูการ

เปลี่ยนแปลงและความคงทนของตับจากสาหร่ายที่ผ่านการทดลองแต่ละแบบในระยะยาว ซึ่งระยะเวลาในการดำเนินโครงการวิจัยไม่สามารถสรุปผลเป็นข้อยุติว่าแบบใดดีที่สุด

การประเมินมูลค่าและปริมาณจากการเก็บจากสาหร่ายของชาวบ้านลู่โป๊ะซามาที่มีอาชีพหลักและอาชีพเสริมในการเก็บตับสาหร่าย ประมาณ 30 ครอบครัว พบว่าในครอบครัวหนึ่งๆ เก็บตับสาหร่ายได้เฉลี่ย 34 ตับ/วัน หากคิดมูลค่าตับละ 8 บาท จะทำให้มีรายได้หมุนเวียนในหมู่บ้านปีละ 2,937,600 บาท

การทดลองแปรรูปแปรงสาหร่าย เริ่มจากการผลิตแปรงดื่บสาหร่าย 2 ชนิด คือ ชนิดหยาบ และชนิดละเอียด จากนั้นนำไปทำขนม 2 ชนิด คือ ขนมชั้นจากแปรงสาหร่าย และขนมกวนจากแปรงสาหร่าย ผลการวัดความพึงพอใจของผู้ชิมขนมทั้งสองชนิด พบว่าไม่เป็นที่พึงพอใจนัก กล่าวคือ ขนมชั้นจากแปรงสาหร่ายอยู่ในเกณฑ์พอใช้ค่อนข้างดี และมีข้อเสนอแนะให้ปรับปรุงในเรื่องเนื้อสัมผัสของขนมชั้นให้นุ่มลงกว่าเดิม สำหรับขนมกวนจากแปรงสาหร่ายอยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างดี และมีข้อเสนอแนะให้ปรับปรุงความมันของขนมชั้นจากแปรงสาหร่ายที่มากเกินไป

การขยายผลโครงการวิจัย ได้จัดการจัดนิทรรศการ การฟังพาทรีพยากรณ์ปาพรุ เพื่อต้อนรับเยาวชน นักเรียน นักศึกษา ที่เข้าร่วมโครงการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวจังหวัดนราธิวาส กิจกรรมท่องเที่ยวโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดนราธิวาส การจัดนิทรรศการการฟังพาทรีพยากรณ์ปาพรุ ในการประกวดหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเองบ้านลู่โป๊ะซามา โดยกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 4 บ้านลู่โป๊ะซามา หมู่ที่ 8 ตำบลปาเสมัส อำเภอสุไหงโกโลก จังหวัดนราธิวาส การสร้างวิทยากรชาวบ้านมาถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาการเก็บตับสาหร่ายให้กับลูกเสือและยุวกาชาด โรงเรียนบ้านปาตังญูดตำบลมูโนะ อำเภอสุไหงโกโลก จังหวัดนราธิวาส ในโอกาสที่เข้ามาเรียนรู้หลักสูตรท้องถิ่น การอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมปาพรุโต๊ะแดง ตลอดจนผลิตสื่อแผ่นพับเกี่ยวกับภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์จากสาหร่าย เป็นต้น

ทีมวิจัย

กุมภาพันธ์ 2555